

Boekbespreking

A. ZILCH: *Gastropoda Euthyneura*. Handbuch der Paläozoologie, Band VI, Teil 2. Lief. 1 (1959, pp. I—XII, 1—200, fig. 1—701) prijs DM 84.—. Verlag Gebr. BORNTRAEGER, Berlin-Nikolassee.

Een nieuwe mijlpaal in mollusken-classificatie.

Deze eerste aflevering van een groots opgezet werk geeft aanleiding tot vergelijking met oudere handboeken op dit gebied.

De moderne classificatie van de Mollusken begon ongeveer een eeuw geleden en werd voor het eerst samengevat in P. Fischer's magistrale *Manuel de Conchyliologie et de Paléontologie conchyliologique* (Paris, 1887, 1369 pp., 23 pl., 1138 tekstfig.). Dit werk heeft ook heden ten dage nog grote betekenis, al zijn er natuurlijk wijzigingen in sommige opvattingen gekomen. Het is reeds lang uitverkocht, en alleen maar antiquarisch te verwerven. In twee opzichten bracht Fischer's werk iets nieuws. Het gaf in beperkte omvang een systematisch overzicht van de gehele groep der Weekdieren en het beperkte zich niet tot een beschrijving en afbeelding der volwassen schelp, maar behandelde ook morphologische details, zoals radula, operculum, larvale schelp, voor zover deze organen taxonomische kenmerken opleveren. Bovendien gaf het in een inleiding van 326 bladzijden uitvoerige algemene beschouwingen over morphologie, oecologie, geografische verspreiding, nomenclatuur, enz. Een bezwaar is echter, dat niet van alle genera en subgenera de typerende soort afgebeeld is. Zoals reeds uit de titel blijkt, werden zowel de recente als de fossiele Mollusken behandeld.

Lag in Fischer's werk het accent op de systematiek, bij Pelseneer daarentegen (in: *Treatise on Zoology*, Part 5, London, 1906, 335 pp., 301 fig.) waren de algemeen-zoölogische en vergelijkend-anatomische gezichtspunten hoofdzak. Toch was zijn systeem, vooral gebaseerd op de bouw der kieuwen, zeer bruikbaar. Het diende dan ook vele jaren als basis voor classificatie. Figuren zijn schaars en de palaeontologie werd in het geheel niet behandeld.

Een enorme vooruitgang betekende het *Handbuch der systematischen Weichtierkunde* door Thiele (Jena, 1929—1935, 1022 pp., 893 fig.). Het verscheen in vier afleveringen, waarvan de laatste enige hoofdlijnen van morphologie, phylogenie, geografische verspreiding en nomenclatuur behandelt.

In dit werk wordt van elke systematische eenheid: stirps, familie, onderfamilie, geslacht, ondergeslacht, sectie, een zeer korte diagnose gegeven, en bij elk geslacht, ondergeslacht en sectie de typerende soort vermeld, maar lang niet in alle gevallen afgebeeld. Het is dus evenmin als de vorige boeken een volledige catalogus van soorten. Het aantal figuren is beperkt tot karakteristieke soorten. Fossiele genera en soorten worden slechts bij uitzondering genoemd. Dit *Handbuch* is thans alleen antiquarisch verkrijgbaar.

Voortbouwend op Thiele's werk, maar met inbegrip van de fossiele Mollusken, begon Wenz in 1938 met de *Gastropoden* in het *Handbuch der Paläozoologie*, Band VI. Hiervan kwam deel 1, de *Prosobranchia*, gereed (Berlin, 1938—1944, 1639 pp., 4211 fig.). Niet alleen de fossiele (zoals men uit de titel zou kunnen afleiden), maar ook alle recente families en geslachten worden hierin behandeld. De algemene beschouwingen beperken zich tot 84 bladzijden. Alle overige ruimte (1505 blz., zonder de literatuur en het register) wordt ingenomen door het systematisch overzicht der recente en fossiele *Prosobranchia*, vergezeld van korte diagnosen van de typerende

soorten, hun recent en fossiel voorkomen, en — zeer belangrijk! — van een afbeelding van de schelp, die de grondslag heeft gevormd voor de opstelling van elk geslacht of ondergeslacht (generotype).

Door zijn grote kennis van uitgestorven vormen en zijn juist inzicht in verwantschapsvraagstukken, staat het boek van Wenz op zeer hoog wetenschappelijk peil. Daar in de oorlog een deel van de oplaag verbrandde, is dit werk zeer zeldzaam geworden, en alleen nog antiquarisch verkrijgbaar.

Op het voetspoor van Wenz heeft Zilch, de conservator van de Mollusken van het Senckenberg Museum in Frankfurt am Main, de ongetwijfeld moeilijke taak op zich genomen de overige Gastropoden op soortgelijke wijze te behandelen, en daarmede deze klasse te voltooien. Van de vijf afleveringen, die de Euthyneura (= Opisthobranchia en Pulmonaten) zullen omvatten, is de eerste nu verschenen. Dieren zonder schelp, zoals Nudibranchia, Sacoglossa, Onchidiidae en naakte landslakken worden pro memorie genoemd, maar niet verder behandeld. Op weinige uitzonderingen na zijn alle generotypen afgebeeld.

Bij de steeds toenemende kennis is het onvermijdelijk, dat er in vergelijking met b.v. Thiele's Handbuch enige veranderingen in de classificatie moesten worden aangebracht, o.a. in de Planorbidae, de Ancyclus-achtigen, in sommige families der Pupillacea, in de Succineidae e.a.

Het inpassen van fossiele soorten, samen met de recente, in één systeem is dikwijls een uiterst twijfelachtige zaak, omdat iedere controle door de anatomie van de inwendige organen voor de uitgestorven soorten ontbreekt. De auteur heeft dan ook bij de fossielen vele vraagtekens moeten plaatsen, terwijl de zinsnede „systematische Stellung fraglich" heel wat keren voorkomt. Aan de palaeontologen wordt hier de weg gewezen om hun fossiele mollusken zo goed mogelijk in het zoölogische systeem te rangschikken. Voor de beoefenaars der recente malacologie bestaat nu de mogelijkheid om de uitgestorven voorvaderen der thans levende groepen beter te leren kennen en hun ontwikkeling in de geologische tijdschaal te vervolgen.

Auteur en uitgever mogen gelukgewenst worden met de weloverwogen en fraai uitgevoerde publicatie. Het staat vast, dat alle toekomstige gebruikers van het werk Dr Zilch dankbaar zullen zijn voor hetgeen hij in dit boek heeft gepresteerd.

W. S. S. VAN BENTHEM JUTTING

Het bovenstaande was juist in proef gereed, toen de tweede aflevering van dit werk verscheen (1959). Het omvat de bladzijden 201 t.m. 400 en de figuren 702 t.m. 1434. De inhoud begint met het vervolg der Succineidae en eindigt halverwege de Clausiliidae. Daartussen zijn vele belangrijke groepen van landmollusken gerangschikt, zoals de Endodontidae, de Vitrinidae, de Zonitidae, de Ariophantacea en de Achatinacea. Ook deze aflevering kost DM 84.—.

Het is opmerkelijk, dat er onder de Pulmonaten zo weinig fossiele vormen voorkomen, het meest nog in de familie Clausiliidae. Slechts enkele soorten zijn van tertiaire ouderdom, nóg geringer is het aantal, dat uit het Mesozoïcum bekend is. In dit opzicht is er een groot verschil met de Prosobranchia, waartoe zo vele uitgestorven mollusken behoren.

W. S. S. v. B. J.